

Recensioner.

Gregorianskt.

Introitus till högmässan på de stora högtidsdagarna. De gamla melodierna med svensk text utgivna av Knut Peters och Albert Runbäck. Lund, C. W. K. Gleerups förlag. Pris 60 öre.

Under påsktiden vid vespern eller vid laudes. Evangelisk tidegård Nr. 6 a utgiven av Arthur Adell och Knut Peters. Lund, C. W. K. Gleerups förlag. Pris 60 öre.

Det gamla introitus försvann i handboken 1614. En allokution med åtföljande syndabekännelse och absolution kom därefter att inleda mässan. Rodhe förmodar, att uppfattningen av syndabekännelsen såsom en integrerande del av mässan föranlett strykandet av introitus. Kanske han har rätt. Men säkert är att lika så visst som syndabekännelsens införlivande i mässan var en vinst, så var utelämnandet av introitus en allvarlig förlust. Delvis ersattes denna, då ingångspsalm infördes 1811. Men fullt tillfredsställande var icke heller detta. Strävan att jämte ingångspsalmen även införa ett annat sångligt introitusmoment var därför berättigad. Som en följd därav intogs 1917 i handboken, såsom alternativ till det s. k. introitus — helig, växelsånger på en del högtidsdagar. Man vågar väl knappast säga, att dessa s. k. inledningsantifonier tillfört gudstjänsten något större värde. Detta beror icke enbart på deras melodier. Det beror kanske mera på att de icke föra mässan längre fram än vad ingångspsalmen gör. De beteckna närmast ett, om uttrycket må tillåtas, »på stället marsch».

Om värdet i musikaliskt och liturgiskt hänseende av det gamla introitus får man en föreställning av de introitus till de stora högtidsdagarna, som utgivits med svensk text av Knut Peters och Albert Runbäck. Textunderläggning och orgelbeledsagning äro mönstergilla. Givetvis kan man aldrig

tänka att församlingen skulle lära sig sjunga dessa introitus. Det bleve körens uppgift. Men när man icke har någon invändning mot att kören sjunger en hymn, bör man inte heller ha skäl att anmärka mot att kören får en liturgisk uppgift. En annan fråga är, huruvida det gamla introitus verkligen skulle få en liturgisk betydelse, om det fick ersätta de nuvarande inledningsantifonierna. Den saken tillåter jag mig betvivla. Så länge det står i omedelbart samband med ingångspsalmen, synes det mig kunna saklöst undvaras. Ty det viktiga för gudstjänsten är icke att det införes flera sånger i den, utan att dess uppbyggnad blir sådan, att den främjar dess syften.

Det nya häftet av Evangelisk Tidegård, som utgivits av Arthur Adell och Knut Peters, står på samma höga nivå som dess föregångare i serien. Med glädje återfinner man påsksekvensen, Victimæ paschali, med ny, god översättning av Adell. Dess melodi följer den svenska traditionen.

A. O. T. Hellerström.

Liturgiskt.

För Scoutlivet. Andaktsbok för scoutledare och scouter. Utgiven av Torsten Borggård, Teodor Carlsson, Frithiof Dahlby och Gerdt Friberg. Diakonistyrelsens förlag. Stockholm 1933.

Det talas ofta om det behov av vägledning i andaktslivet, som i våra dagar gör sig alltmera förnimbart genom den allt ivrigare önskan att erhålla goda och för tidens människor passande andakt- och framförallt bönböcker. Som ett försök att tillmötesgå detta behov för en speciell grupp av unga människor torde den här ovan anförda scoutandaktsboken böra bedömas. Det är erfarna scoutledare, som här föra ordet, och det de i första hand velat bjuda är en på den egna erfarenheten grundade hjälpredda för andra ledare. Var och en som själv haft med

scouters ledning och utbildning att göra vet, att här är ett område där den enskilde ledaren är i stort behov av hjälp. I denna andaktsbok bjudes honom nu förutom utläggningar av scoutlagen och löftet, en slags scouternas stora katekes, valda böner och psalmer samt det kanske aldrig bästa i hela denna bok en samling morgon- och aftonandakter bestående av ett bibelställe, en bön och psalmanvisning. För en serie av dessa andakter har scoutlagens bud fått tjäna som schema, för en annan bönerna i Fader vår.

För Scoutlivet ger också en samling ritual avsedda dels för scoutgudstjänster i kyrka och annorstädes, de äro huvudsakligen sammandrag av i kyrkohandboken förekommande gudstjänsttyper, dels för mera speciella scoutakter, upptagning och utnämningar av olika slag. Här har man svårt att frigöra sig från känslan av att det bjudes på litet för mycket. Särskilt för sekulära scoutkårer måste dessa »ritual» verka något konstlade. Och för det uppkok på kyrkohandbokens ordinations- och installationsritual, som benämnes »Huru kårchef må kunna inställas i sitt ämbete», är ur både liturgisk och scoutmässig synpunkt omdömet löjeväckande mycket mildt.

Boken, som väl behövs, och till största delen är väl värd att begagnas, hade vunnit på att befrias från några få sidor.

H. A.—n.

Kyrklig konst.

Henrik Cornell och Sigurd Wallin: Uppsvenska målarskolor på 1400-talet. Stockholm 1933. Kr. 65:—.

De svenska malarlandskapen höra till världens ifråga om kyrkliga muralmålningar allra rikaste trakter. Efter de senare årens restaureringar ha också framkommit ett så stort antal valvmålningar, att en vetenskaplig behandling av det omfattande materialet börjar bli möjlig och främst därvid en noggrann materialpublicering. En sådan har nu

utkommit i praktfull utstyrsel av de båda främsta kännarna på detta område, professor H. Cornell och intendent S. Wallin.

En inledande studie över monumenten ger en intressant framställning av de uppländska och sörmländska målarskolorna från tiden 1430—1530. Den äldsta skolan utgöres av Johannes Rosenrodh med målningar i Tensta, som pekar på förbindelser med Vadstena kloster. Besläktade äro de yngre valvmålningarna i Vaksala, Erentuna, Färentuna m. fl. En av Rosenrodh beroende mästare är Johannes Iwan, som arbetat i Vendel och Ö. Ryd. En tredje mycket betydande målarskola finner förf. i de dekoratörer, som målat i Strängnäs domkyrkas kor samt en hel grupp kyrkmålningar i Södermanland och Uppland. Tierpsgruppen benämnes en annan skola, som arbetat i Lena, Håtuna m. fl. kyrkor både i Sverige och Finland. Förf. uppräknar 16 stycken säkra. Den märkligaste mästaren under epoken heter Peter, som dekorerat valven i Ösmo, Torshälla, Vadsbro, Sala landsförsamling och Solna. Han framträder som en betydande nydanare och med en kraftfull konstnärspersonlighet med tysk skolning, varför han radikalt bryter med sina svenska föregångare. Hans lärjunge är den bekante Albertus Pictor. Oerhört produktiv fortsätter han Peters riktning och arbetar oftast efter gravyrförebilder såsom Biblia pauperum o. a. Han betecknar det ledande målarnamnet under Sturetidens nyrenässans.

B. Cgs.

John Jacobsson: Göteborgs och Bohus läns kyrkor. Ord och Bild, Skara 1933. Kr. 4:50.

Läroverksadjunkten John Jacobsson, som för två år sedan skänkte den kyrkokonstintresserade allmänheten ett tilltalande

bildhäfte över Hallands kyrkor, vilket anmälts i denna tidskrift, har till julen utgivit ett liknande verk om Göteborgs och Bohus läns kyrkor. Man antecknar med tillfredsställelse, att texten blivit betydligt utvidgad och kanske även bättre samt att fotografierna av kyrkorna omfatta både exteriörer och interiörer. Vi ha på detta sätt fått en i all sin knapphet nära nog idealisk populär framställning av ett landskaps kyrkobyggnader. Här kan man utläsa mycket av intresse för kännedomen om vår kyrkliga byggnadskonst genom tiderna. Med denna bok som utgångspunkt skulle man t. o. m. i grova drag kunna teckna monumentens allmänna utvecklingshistoria. Medeltiden bleve kanske torftigast. Fastän $\frac{1}{4}$ av stiftets kyrkor ha mer eller mindre bevarade medeltida delar, äro orörda medeltidskyrkor mycket få. Av de romanska ha några t. ex. Resteröd och förmodligen även Ytterby haft rakt kor som de engelska och norska, medan andra — exempelvis Bokenäs och Bärfendal — bevara både kor och absid. Det vackraste provet på medeltidsarkitektur är Marstrands franciskanerkyrka från 1200-talets slut. De största förändringarna under nyare tid bestå i utvidgning av koren — en kultiskt betingd åtgärd. Från 1600-talet finnas också några vackra prov på nybyggnader i klassicistisk anda såsom Gustavi domkyrka, Kristine kyrka i Göteborg, Mo och Kungälv. En intressant bygdemässig skapelse är Råda med sina stora takmålningar från 1700-talets början. Den klassicistiska neologkyrkotypen finnes företrädd redan 1755 med Dragsmark. De vitmenade, stora säkyrkorna med höga och breda fönster bli sedan vanliga ända fram till mitten av århundradet. Ett fördelaktigt avbrott utgör den mera ståndsmässiga klassicism, som representeras av Carlborg med Maria kyrka i Göteborg och av F. Blom med Carl Johans kyrka i samma stad (efterbildad i Lycke). De yngsta empirekyrkorna äro Forshälla, Tjärnö (1855), Hogdal, Backa (1864), Torp

och Näsinge. I de sistnämnda börjar nygotiken sticka upp huvudet. Från 60-talet har gotiken fått fotfäste och blir snart epidemisk. Impulsen utgör Haga, som förresten uppfördes efter ritningar från »Society of Promoting the Enlargement, Building and Repairing of churches and Chapels in England and Wales» (1859). Omkring en $\frac{1}{4}$ av områdets kyrkor äro uppförda i en engelskinfluerad kvasigotik, vars förnämsta man var arkitekten Adrian Pettersson. Hans långa verksamhetstid från 70-talet till 1915 (!) har satt djupa spår i kyrkobyggnadskonsten härstädes. Det är kanske svårt att säga vilka kyrkor av denna mängd, som äro fulast — ty endast i detta hänseende kunna de kompareras — men priset kanske tages av Hede kyrka.

En intressant modern kyrkobyggnadskonst står som en välgörande avslutning på detta sorgliga kapitel. Främst märkes naturligtvis Masthuggskyrkan av S. Ericsson (1914), som också ritat Jörlanda, Flatöns kapell, Lyse och Hunnebostrand, vilka ansluta sig till traditionell byggestil. — Med dessa korta axplockningar vilja vi endast erinra om, hur mycket som står att hämta i denna bok, som livligt rekommenderas.

Bengt Cnattingius.

Homiletiskt.

Filip Lundahl: Förtröstan. Pehrsons Förlag, Göteborg. 270 s. Häft. 4: 25.

Boken utgöres av en samling betraktelser med utgångspunkt från såväl Gamla som Nya Testamentet, sammanförda ur kyrkoherde Filip Lundahls efterlämnade papper. Det är själasörjaren som här talar, mannen som genom umgänge med människorna väl vet, vilka svårigheter särskilt unga människor i vår tid kunna hava att rätt tillägna sig kristendomens höga sanningar. På ett stilla, försynt sätt föres ähöraren fram till storheten och mildheten i Guds Ord och varje betraktelse synes vara anlagd på att Ordet skall självt få bevisa sin kraft i ett oroligt och sökande män-

En liten vacker och värdefull minnesbok, som säkerligen uppskattas av Filip Lundahls många vänner. E. L.

S. F. Fredlund: Predikningar. Andra årg. Högm.-texter. I—IV. Håkan Ohlsons boktryckeri. Varje del c:a 250 s. Kltbd 4 kr. pr del.

En årgång av avlidne kontraktsprosten S. F. Fredlunds predikningar föreligger härmed i en enkel men värdigt utstyrd upplaga.

Alla dessa predikningar äro strängt enhetligt uppställda: inledning, klart formulerat ämne och därunder ett antal lika klart formuerade underavdelningar.

Innehållet är i hög grad undervisande. Här beskrives det kristna livet hos en människa från dess begynnelse genom dess strider och kamp på denna jord och fram till dess fullkomning i den andra världen; på ett ofta mästerligt sätt målas det inre livet i dess fall och upprättelse, dess fruktan och hopp, dess kamp och seger.

Allt är vidare strängt bibliskt och kristocentriskt: predikanten har en förunderlig förmåga att utan sökta kombinationer utvidga varje liten del av texten, alla de många rika tankarna förmår han att utan obehöriga avvikelser hålla stramt ordnade kring huvudtemat, bilder och citat ur bibeln förklara och belysa och alltsammans grupperar sig omkring och pekar hän på Kristusgestalten. Det hela blir därför i lika hög grad uppbyggligt och andaktsmättat.

Språket är ett typiskt predikospråk, ett »Kanaans tungomål» som kanske ej omedelbart uppskattas av vem som helst, men som säkert har sin heliga klang för den som är förtrogen därmed: än kärvt och hårt med här och där inströdda gammaldags kraftord, än milt och smekande, högstämt och himmelskt, med en mångfald uttryck och vändningar hämtade från bibelns (gamla översättningen!) rika förråd.

Här talas sannerligen ej till fladdrande och pretentiösa nutidsmänniskor. Här ta-

las till sådana som kunna hålla tankarna samlade, tåla ett uppriktigt språk och som vilja ge sig tid att båda ödmjukt och stilla lyssna till och själva studera Guds heliga ord. Men vill man ha besked i sin salighetssak, finner man snart, att här talar en av de rätte lärare. Här bjudes ej lättsmält kost utan den stadiga maten, som är avsedd för andlig växt, strid och seger. Denna predikosamling är ett ståtligt minnesmärke över en ståtlig gestalt i skänskt kyrkoliv. E. L.

Martin Luther: En årgång predikningar. Urval och översättning av Kyrkoherden Victor Andréén. Inledning av domprosten G. Ljunggren. Gleerups förlag. XVI + 581 sidor. Kltbd 7:50.

Denna intressanta predikosamling föregås av en förträfflig inledning, skriven av domprosten Ljunggren. Man bör noga studera inledningen för att sedan dess bättre kunna uppskatta predikningarna. Ty kanske man annars tycker, att många av dessa predikningar ej ha så stort uppbyggelsevärde. Enligt den bild av Luther som vi väl i allmänhet hava, tänker man sig honom som den väldige förkunnaren, som i en av dramatisk spänning uppfyllid tid högstämt och profetiskt bar fram sitt budskap. Förvisso gjorde han detta, men det intressanta med dessa predikningar, fritt framförda och av åhörare upptecknade, är, att här möta vi Luther i predikstolen vanliga söndagar inför sin vanliga församling. Detta är tidspredikningar och allt ländar kanske därför ej direkt till uppbyggelse, men hur värdefullt är det ej att höra, hur den barnafrome, enkle, urkraftige och orädda Luther talade till sin församling. Som vanligt skräder han ofta ej orden varken mot de papister eller mot gärningsmänniskor i alla läger, men vilken innerlighet och medryckande glädje strömmar ej mot oss varje gång han kommer in på huvudtemat: rättfärdiggörelsen genom tron (man läse t. ex. 19 e. Tref.)! Predikningarna visa till fullo, vilken rik ton-

skala Luther förfogade över som andlig talare: ljuvligt budskap, undervisning, straffpredikningar, sociala predikningar — han har förvisso ej varit tråkig som predikant! Och allt barnaenkelt och för den enfaldigaste begripligt.

Fläktar från en stor tid slå oss tillmötes från dessa sidor: »Vi hava fått vara med om Kristi ankomst», och även om t. o. m. Luther alltid sade sig känna »fruktan för predikstolen», så betygar ock denna samling predikningar sanningen i den andra sidan av Luthers vittnesbörd: »Jag tackar dig, himmelske Fader, att jag upplevt den tid, i vilken evangelium åter predikas.»

E. L.

Blandad kör.

David Wikander: Hosianna, Jord och himmel, Var kristtrogen, Nu stige jublets ton, Ära vare Gud, Ett barn är fött, Det är en ros, Stilla natt, O du härliga. Nordiska Musikförlaget. Pris 20 à 25 öre per styck.

David Wikander har gripit sig an med att bearbeta och arrangera några av våra mest kända och omtyckta advents- och julhymner. Bearbetaren har tydligen nedlagt

stor omsorg på att få varje hymn, dels så tidstypisk, dels så lättsjungen som möjligt. Det är en riktig lisa att se en del av hymnerna befriade från tyngande krusiduller och tillkrånglad harmonisering. Allt tycks mig förstklassigt. — Dock en liten undran inför »Stilla natt». I fjärde takten från slutet avviker rytmiken icke blott från den, som finnes i Koral 515 utan jämväl från Wikanders egen bearbetning av samma hymn i Del III av »Svenska Skolkvartetten». Är månne den sist utkomna bearbetningen den, som står originalet närmast?
S.-G. S.

Jacob Nyvall: Lovsång. Nordiska Musikförlaget. Pris 20 öre.

Jacob Nyvalls »Lovsång» hör kanske inte till hans bästa kompositioner, detta säkerligen mest beroende på det faktum, att han här rör sig på ett område, som ligger hans kynne ganska fjärran. Nyvall är den drömmande, stilla bedjande kristne och icke den glädjeropande lovsångaren. Hans »Lovsång» är välskriven och mycket sängbar och kommer, liksom hans andra kompositioner, att få sin bestämde plats i körernas notförråd.
S.-G. S.

Meddelanden.

Val. Till organist och kantor i Svedala har valts kantor Edner Hemborg, Svedala. Till innehavare av förenade tjänster ha valts i Trökörna, Skarab., H. Drougge, därstädes; Medåker, Västm., A. E. Malmqvist, Göteborg; Ör, Älvsb., S. B. Dahlström, Herräng; Trästena, Skarab., J. E. Harling, därst.

Händels engelska orgel förstörd. Den berömda orgeln i Whitechurch i London, som Händel spelade då han 1817—21 verkade som organist därstädes, måste undergå en fullständig restaurering. Vid den sista söndagsgudstjänsten 1933 föll instrumentet, som länge varit skröpligt, alldeles

sönder. Orgeln, som var uppförd av Bernhard Schmitt och år 1878 reparerades för första gången, har alltjämt kvar samma klaviatur på vilken Händel spelade. Verkets fasad är smyckad med två änglahuvud, utförda av Gibbons, och å ömse sidor befinna sig två målningar av Antonio Verrio.

Som bekant var Händel kapellmästare hos hertigen av Chandos, som residerade i det berömda Cannonspalatset. Under denna kapellmästaretid har han skapat många av sina mera kända verk, bl. a. hans Te Deum och de ej mindre berömda s. k. »Chandos Anthems», vilka alla haft sitt uruppförande här.

Gunhild Schedin.